

simpliciter actum voluntatis, et non intellectus; 1-2, quæst. xiii, art. 1.

VIII. Ad hujus evidentiam considerandum est, quod ordinatio est duplex; altera activa, altera passiva; passiva quidem est ordo ipse, prout invenitur in rebus ordinatis, sive inter se, sive ad unum tertium: activa autem ordinatio est actio procedens ad alterum ordinandum, et ponendum ordinem in rebus dupliciter. Uno modo quasi materialiter faciendū res, quæ suscipiunt ordinem, quod est ordinare ex parte materiæ: alio modo formalissime ex parte ipsius ordinis; ita quod ordo ipse sit primo, et per se intentus a tali agente. Non autem dicitur ordinare id quod facit ordinem primo modo, sed secundo: quod enim habet ordinem a casu, et quasi materialiter non dicitur fieri ab agente ordinante, quia non fit sub ratione, et intentione ordinis, sed ex alia intentione processit res ipsas habere ordinem, sicut si ab aliquo agente naturali casu fieret aliquod artefactum, verbi gratia domus, vel statua. Igitur certum esse debet, quod ordinare formalissime loquendo, importat actionem ordinis, habendo pro ratione formalis, et intenta ipsum ordinem: ad illam ergo potentiam primo, et per se pertinet ordinare ad quam primo, et per se pertinet habere pro formalis objecto ordinem. Ordo autem, ut dicit S. Thomas supra quæst. xxvi, articulo primo, includit modum aliquem prioris, et posterioris secundum relationem ad aliquod principium; ratio autem non potest primo, et per se intendi, nisi ab agente intellectuali, quia agens intendens relationem formaliter, oportet, quod formaliter sit comparativum, quia ratio nascitur in aliquo ex eo quod comparatur ad aliud extra se. Unde faciens relationem formaliter est agens comparativum unius ad alte-

rum, quod nulli agenti naturali convenire potest: omne enim agens intendit producere rem in esse, ponendo illam extra causas; et ideo semper intendit esse in, non vero esse ad. Qua ratione (ut dicitur in quinto physicorum) ratio ut ratio, non est terminus primarius alius agentis; nullum ergo agens naturale est primo, et per se formaliter comparativum, et ordinarium, quod est directe intendere relationem et ordinem.

IX. Similiter neque appetitus, et voluntas est primo, et per se agens comparativum, quia modus agendi per se appetitus est per ordinem ad res in se. Cum enim voluntas non trahat res ad se, sed potius trahatur ad res, non pertinet ad illam comparare unam rem ad alteram, sed inclinari ad res ipsas secundum bonitatem, qua sunt appetibiles. Et ita si modus ejus agendi est trahi a bonitate rei, non relinquitur ei locus, ut de una re faciat ordinationem ad alteram. Intellectus autem qui trahit res ad se, et ex una procedit ad alteram, potest comparare, et attingere formaliter habitum unius ad alterum: habet ergo intellectus in se primam radicem, et primam rationem ordinandi res; sicut, et comparandi, et instituendi habitum unius ad alteram. Appetitus autem non habet in se radicem comparandi, sed solum tendendi ad res, prout in se sunt per modum ponderis, et inclinationis ad bonitatem, quam habent. Unde nisi supponantur comparatæ inter se, et habitum, habentes, appetitus non facit ipsam comparisonem, et habitum, quia appetitus non facit sibi objectum, cum non habeat illud intra se, neque formet illud intellectus, sed ab exteriori bonitate, et appetibilitate trahatur. Qua ratione appetitus in ordine ad suum objectum est potentia magis passiva

quam intellectus, ut determinat D. Thomas 1-2, quæst. xxi, art. ii.

X. Restat ergo, quod si appetitus fertur in res ordinatas, hanc ordinationem ipse appetitus non faciat, sed supponat; potentia autem primo, et per se ordinans, et faciens habitum ordinis est potentia intellectiva, quia hæc habet in se radicem ordinandi, et comparandi, eo quod non fertur ad res, nec trahitur ab illis, sed trahit eas ad se, et intra se format, et concipit, et comparat. Et inde est, quod etiam ipsa virtus charitatis, quæ est suprema in voluntate, et attingens ultimum finem, non est primo, et per se ordinans, sed ordinata, juxta illud Cant. 1: *Ordinavit in me charitatem*. Ex quo colligit S. Thomas supra quæst. xxvi, art. 1, quod charitas habet ordinem in objectis diligendis, non quasi ordinans, sed quasi ordinata, quia ordinare, inquit, rationis est, charitas autem ordinata habet ordinare reliquas virtutes: e contrario vero intellectui attribuitur ordinare primo, et per se, juxta illud commune dictum philosophi: Sapientis est ordinare.

XI. Dices: Hæc habitudo, quam format intellectus intra se, solum est ratio rationis, quia est ratio facta ab intellectu: ergo ex hoc non poterit ratio practica causare ordinationem realem, sed solum rationis; hoc autem est falsum, nam artificialia, quæ procedunt a ratione practica per artem, important ordinationem realem in rebus ipsis existentem; sicut artefactum domus est aliquid realiter ordinatum secundum partes suas. Et similiter moralitas actuum, quæ procedit a ratione practica secundum regulas rationis, et prudentiæ, dicit respectum realem ad regulas rationis.

XII. Respondetur, quod ratio dupliciter potest formari intra intellectum, uno modo in quantum est

præcise cognita, alio modo ut intenta, et ut finis. Intellectus enim practicus, et speculativus differunt fine, quia speculativus est propter cognosci; practicus autem propter opus. Et ideo potest aliqua ratio formari ab intellectu, vel propter cognosci tantum ipsius relationis, et sic solum acquirit ratio esse cognitum, et est ratio rationis: vel potest formare relationem intellectus propter operari ipsius relationis, intendendo illam exhibere in re, et sic non est ratio rationis, sed operabilis a ratione. Itaque ratio, seu habitudo ut intenta, non est ratio solum cognita, et consistens tantum in cognosci, sed derivabilis a cognitione ad rem: et ideo potest inveniri realiter, ratio autem quæ solum cognoscitur, vel ex cognitione resultat, et non intenditur ut ponenda in re, est ratio rationis: ratio autem practica non solum format relationem, et ordinem, præcise cognoscendo illum, sed tamquam opus faciendum, et ponendum in re. Et ideo bene stat, quod in artificialibus, et moralibus ordo descendens a ratione practica sit realis; sed quia formaliter non potest intendere istum ordinem, nisi comparando unum extremum ad alterum, ideo oportet, quod ordinare pertineat ad potentiam comparativam, et cognoscitivam. Et quod intellectus practicus formet hoc modo ordinem, et relationem, patet ex eo, quia opus faciendum verbi gratia, domus fabricanda formatur intra intellectum artificis, non tamen domus est aliquid rationis, sed aliquid factibile in re; sic etiam ordo ponendus inter ipsas partes domus, ut inter lapides et ligna, est ordo intentus ab artifice, et formatus ab intellectu practico; et ideo non est ratio rationis.

XIII. Stabilito ergo hoc principio, quod ordinare, formaliter loquendo,

est actus rationis, restat applicare illud ad actus particulares, et videre, an substantialiter sit formalis ordinatio. Ad hoc ergo cognoscendum in istis actibus, qui pendent a duplici potentia, mota et movente, elicienda est regula quædam ex D. Thoma 1-2, quæst. XIII, articulo primo, quod semper id, in quo perficitur hujusmodi actus, est quod materialiter, et substantialiter a se habet in illo: et ideo ad illam potentiam pertinebit, ut ad motam, et directe, a qua habet id in quo perficitur talis actus; et ad illam potentiam pertinebit præsuppositive, et ut ad moventem a qua habet quasi inchoationem, et ordinem incipiendi, secundum quem ordinem fit talis actus. Hæc regula utitur S. Thomas ad ostendendum, quod electio est actus voluntatis, et non rationis, loco proxime citato: « Quia, inquit, perficitur electio in motu quodam animæ ad bonum, quod eligitur: et ideo electio actus est appetitivæ potentia. » Quid sit autem id, in quo perficitur electio, explicavit idem sanctus doctor quæstione XXII de veritate, articulo XV, ubi inquit: « Quod ultima acceptio, qua aliquid accipitur ad prosequendum, est electio, quod quidem non est rationis, sed voluntatis, quia quantumcumque ratio unum alteri præferat, nondum unum est alteri præacceptum ad operandum, quousque voluntas inclinatur magis in unum, quam in aliud. » Hæc D. Thomas. Et eandem doctrinam insinuavit in II, dist. XXIV, quæst. I, art. III.

XIV. Itaque considerandum est, quod actus, qui procedit ab aliqua potentia non absolute, sed prout movetur ab altera, et sic dependet a potentia mota et movente, talis actus procedit, ut motus quidam, ejus initium est in potentia movente, et exercitium est per potentiam motam, in qua perficitur motus, quia

in ea attingit rem, et objectum, quod intendit. Videmus enim in motu corporali, quod quando concurrat ad aliquem motum potentia movens, et potentia mota, ut manus, et baculus, motus non attingit lapidem, prout incipit a manu, sed prout exercetur in baculo: et ideo ibi perficitur ubi ultimate attingit lapidem. Et similiter quando mare fluit, et refluit ex motu lunæ, quia talis motus non perficitur in cælo, sed in mari, ideo pertinet ultimate ad mare, et in illo subjectatur, et illud denominat, non vero lunam.

XV. Sic ergo in istis actibus, qui non pertinent ad aliquam potentiam absolute, sed prout movetur ab altera, attendendum est id, in quo perficitur motus, et quod ultimate intenditur, et ad illam pertinebit substantialiter, et materialiter, et illam denominabit, et in illa erit subjective. Verbi gratia imperium dicimus, quod pertinet substantialiter ad intellectum, et subjectatur in illo; præsuppositive autem ad voluntatem, ut patet ex illa doctrina D. Thomæ quæst. XXII de veritate supra citata, quia quantumcumque movet voluntas, non tamen habet in voluntate ultimum in quo imperium perficiatur, et quod intendit, quia cum imperium sit motio voluntatis ad alterum, ut moveat alterius voluntatem, vel potentiam ad exequendum, oportet quod non moveat illum motione cæca, sed manifestativa ejus, quod debet facere. Unde per manifestationem, quasi per baculum debet movere: si enim prius manifestaret, et deinde moveret, vel manifestaret ipsi voluntati moventi, ut moveret; vel manifestaret alteri, cui vult imperare. Si ipsi voluntati moventi, restat tunc hanc motionem, et manifestationem differre ad alterum, cui vult imperare: et hoc non potest facere voluntas per seipsam, sed indiget media manifestatione

intellectus, qua deferat ad alterum. Similiter si manifestatio illa inciperet fieri erga alterum, deinde autem moveret voluntas, remanet eadem difficultas, quomodo possit ista motio voluntatis deferri ad alterum, ut moveatur ab illa, nisi manifestando illam alteri; quæ manifestatio est actus intellectus. Quia ergo imperium est motio voluntatis delata ad alterum, quod voluntarie debet movere, ut deferatur ad tale voluntarium mobile, indiget manifestatione, et directione, et ideo perfici debet actu isto intellectus. Electio autem, et intentio, quia non debet deferri ad alterum, sed in ipsa voluntate perfici tendendo in objectum collatum, et ordinatum, ideo inchoatur ab ordinatione, qua proponitur sibi objectum collatum, et perficitur motu voluntatis tendente ad tale objectum.

XVI. Neque obstat, quod voluntas etiam imperat sibi ipsi, aut etiam intellectui, et reliquis potentiis, respectu quarum non videtur indigere delatione suæ motionis ad alterum per manifestationem. Respondetur enim, quod voluntas non imperat sibi ipsi secundum idem, sed ipsa, ut vult finem, movet seipsam per imperium ad volendum media: non potest autem velle media, nisi proponendo illa sibi, et ita habet locum, ut mediante ordinatione, et propositione intellectus moveat in seipsam, sicut expresse dicit S. Thomas 1-2, quæst. XVII, art. V. Non enim motio imperii deferri debet solum ad alterum suppositum, quod extra nos est, sed etiam ad ipsam voluntatem, ut ex volitione unius moveatur per imperium ad volitionem alterius. Reliquas autem potentias solum movet voluntas per imperium, quantum ad exercitium actus; exercitium autem non subditur imperio, nisi quatenus voluntarium est. In his enim, quæ voluntarie fiunt, usus,

seu exercitium distinguitur ab actu: et ideo imperari potest a voluntate, quantum ad exercitium, et non quantum ad speciem actus, ut notavit optime Cajetanus 1-2, quæst. IX, articulo primo; actus autem non potest recipere rationem voluntarii, nisi ut ordinatus ad finem voluntatis. Quare neque imperare, et movere potest eos voluntas, nisi per ordinationem ad finem deferatur ad eos ratio voluntarii, et imperii. Et sic omnes actus imperati indigent actu intellectus deferente, et manifestante ordinationem, ut secundum voluntatem fiant, et si sunt actus sensibiles, ut imperentur, indigent manifestatione sensibili, qua moveatur appetitus, et membra ei subjecta. Et sic omnes virtutes existentes in voluntate, si imperant aliis, semper media ordinatione imperant.

XVII. Dices hæc omnia vera esse de manifestatione imperii, non autem de essentiali, et intrinseca ejus ratione: non enim per delationem, et manifestationem imperii ejus essentia constituitur; si quidem manifestatio supponit id quod manifestatur: ergo essentia imperii non potest perfici, et consistere in actu intellectus ordinante, et deferente ad alterum ipsum imperium, et dico D. Thomam quodlibeto IX, articulo XII, expresse dixisse imperium esse actum voluntatis, et rationis. Respondetur, quod essentia imperii intrinsece includit intimationem rei faciendæ ei, cui imperat, ut dixit S. Thomas 1-2, quæst. XVII, articulo I. Et ideo quamdiu motio voluntatis non habet modum, et medium intimandi alteri, et ordinandi id, quod debet facere (sive alteri supposito, sive alteri potentiæ) nunquam movet per modum imperii, loquendo de imperio proprie, et adæquate: aliquando enim quantumcumque motio, et applicatio poten-

tiarum dicitur imperium, ex eo solum quia habet motionem, cum tamen non sit imperium, sed usus, qui est alius actus ab imperio. De quo D. Thomas 1-2, quæst. xvi, per totam. Et ideo ante intimationem, et ordinationem ejus quod voluntas fieri vult, non datur imperium, neque manifestatio est delatio imperii, sed delatio motionis voluntatis, per quam constituitur imperium, quia non quæcumque motio, sed intimativa et ordinativa ejus, quod debet fieri, imperium est. D. Thomas autem seipsum explicat dicens, quod cum ad imperium concurrat voluntas, et intellectus: « Si istorum duorum ordo consideretur, primum est inclinatio voluntatis, et postea in principio executionis ordinatur, per quos debet fieri, quod electum est. Et sic imperium non erit immediate actus rationis, sed voluntatis, quasi primo moventis. » Sic S. Thomas, ubi sensus clarus est, quod imperium originaliter, et præsuppositive est a voluntate, ut a primo movente; formaliter autem ab intellectu, ut a perficiente, ita quod incipit a voluntate, et perficitur intimatione intellectus.

XVIII. Ex dictis colligitur primo evidentia utriusque propositionis D. Thomæ in principio positæ, scilicet: Ordinationem esse actum intellectus, et orationem perfici, et constitui ultimate per ordinationem ad superiorem, quæ est petitio. Quod enim ordinatio sit actus intellectus, loquendo formaliter, et primario de ordinatione, satis ostensum est. Quod etiam oratio perficiatur ordinatione, quæ sit petitio patet ex discursu facto, qui explicat rationem D. Thomæ hic. Sicut enim se habet imperium respectu inferioris, sic oratio respectu superioris et æqualis, ad utrumque enim deferri debet desiderium, et intentio voluntatis intimando, et ordinando id, quod

volumus fieri. Voluntas autem quantumcumque desideret, non potest alteri deferre, et intimare hoc desiderium, nisi quando petit, et ordinat ad alterum id, quod desiderat. Et licet Deus non indigeat manifestatione desiderii nostri ex parte sua, et ut cognoscat illud; tamen ex parte nostra, ut modo nostro petamus aliquid a Deo, necesse est quod non solum voluntas desideret, sed etiam desiderium istud elevet ad Deum, non ut ipse cognoscat, sed ut circa nos faciat id, quod volumus, quasi desiderium ipsum exponendo ante Deum per modum subjectionis, et recognitionis nostræ indigentiae, juxta illud Psalmi xxxvii: *Afflictus sum, et humiliatus sum nimis; rugiebam a gemitu cordis mei. Domine, ante te omne desiderium meum.*

XIX. Et quod non perficiatur oratio in desiderio, et in omni actu voluntatis, patet ex eo, quod bene stat aliquem desiderare, vel intendere aliquid, non autem orare, aut petere auxilium, quia non vult ordinare, et subicere se alteri, ut ei succurrat: igitur quamdiu non ordinat desiderium, vel amorem ad hoc, quod ab altero ei subveniatur, non dicitur orare, quantumcumque velit, et desideret. Et sic oratio non completur per volitionem, et efficaciam volendi aliquem finem aut media, sed per petitionem, quia oratio non est volitio medii ad aliquem finem, sed medium ipsum, quo ab altero obtinere volumus finem.

XX. Dices: Hac ratione omnes actus religionis erunt actus intellectus, et complebuntur per ordinationem, quia omnes actus religionis debent esse per subjectionem ad alterum; ergo quamdiu non ordinatur ad alterum, id est, ad Deum, quantumvis habeat quis voluntatem se subiciendi, non erit actus religionis. Ordinatio autem ista per mo-

dum subjectionis debet esse actus intellectus, quia solum ad intellectum pertinet ordinare, atque adeo omnes actus religionis erunt actus intellectus. Et confirmatur ex opposito, quia ex doctrina data sequitur, quod prædestinatio non sit actus intellectus, sed voluntatis, contra D. Thomam 1 part. quæst. xxiii, artic. ii, et de veritate quæst. vi, articulo primo. Sequela probatur, quia prædestinati ita moventur a Deo ad beatitudinem, quod illis non intimatur, neque ad eos defertur ordinatio prædestinationis: ergo non completur ordinatione intimativa ad alterum, quæ sola est actus intellectus practici. Et similiter lex licet requirat manifestationem, et promulgationem sui ad alterum, non tamen ejus essentia in promulgatione consistit: ergo neque perficitur essentialiter per delationem, et ordinationem manifestativam motionis ad alterum: et idem argumentum fieri potest de imperio.

XXI. Respondetur ad argumentum, quod non omnis subiectio ad alterum est ordinatio intellectus, neque perficitur essentialiter per talem ordinationem intellectus. Si enim aliquis se solum subicit, et recognoscit excellentiam alterius per modum servitutis, et inferioritatis ad illum, per hoc præcise non ordinat, nec disponit quid alter debeat facere erga se, sed solum movetur, et tendit per modum inferioris ad alterius excellentiam, honorando, et colendo ipsum: si autem subiciat se alteri ordinando, et intimando illi, ut subveniat sibi, et faciat aliquid erga se, talis subiectio debet compleri per actum intellectus. Et hæc est ordinatio, per quam subicimus nos alteri, non præcise cognoscendo ejus excellentiam, sed exhibendo, et disponendo quid ab eo velimus obtinere, tamquam inferiores a superiore.

XXII. Ad confirmationem respondetur, quod neque prædestinatio, neque lex, neque imperium constituitur, aut perficitur per delationem et manifestationem ipsius prædestinationis, legis aut imperii; falsum enim esset dicere, quod manifestatio imperii, aut legis constituit ipsam legem, aut imperium, sed supponit. Sed quod dicimus est, quod tales actus non possunt consistere, et ultimate perfici per motionem, et actum voluntatis: eo quod voluntas per se solam non potest movere alterum dirigendo, et ordinando illum ad aliquod objectum, sed indiget actu intellectus, medio quo ordinet, et dirigat. Ipsa autem actualis delatio, et manifestatio hujus directionis non constituit, sed supponit motum dirigentem.

XXIII. Itaque voluntas per modum inclinationis, et ex parte subiecti habet movere cæteras potentias, quantum ad exercitium, et usum voluntarium actionum. Cæterum si oporteat etiam movere ex parte objecti, eo quod voluntas intendit, quod aliquod objectum intelligatur, vel appetatur ab altero intellectu, vel appetitu, necesse est, quod id faciat mediante actu intellectus; tum, quia movet ordinando, et gubernando finem, et media; tum, quia movet intellectum, vel appetitum extra se, quos necessario debet movere proponendo objectum: et hoc sola voluntas facere non potest, quia sola non potest intimare alteri objecto. Et ideo S. Thomas 1-2, quæst. xvii, artic. vii ostendit, quod ideo aliqua subsunt imperio nostro, quia moventur mediante apprehensione animæ; quæ autem moventur mediante dispositione corporali, non pendent ex nostro imperio; lex ergo non perficitur intrinsece secundum quod est in mente principis per promulgationem, neque imperium per manifestationem, sed per actum or-